

МЕТОДИКА АУДИТУ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Гордополова Н.В., к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту ВІЕ ТНЕУ,
Ясишена В.В., аспірант ТНЕУ, викладач кафедри обліку і аудиту ВІЕ ТНЕУ
 Вінницький інститут економіки Тернопільського національного економічного
 університету

Аннотация. В статье обоснованно важность разделения дефиниций метод, приём, процедура аудита и уточнено их понятие. Рассмотрено методика и последовательность проведения аудита Отчета о движении денежных средств.

Анотація. В статті обґрунтовано важливість розмежування понять метод, прийом, процедура аудиту та уточнено їх визначення. Розглянуто методика та послідовність проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів.

The summary. The research deals with the importance of detailed definition of differentiation such meanings as method, admittance, procedure of audit. It also deals with methods and consistence of audit conducting concerning account of currency.

На сучасному етапі розвитку економіки України недостатньо дослідженою проблемою є методика аудиту Звіту про рух грошових коштів. По-перше, це пов'язано з недостатнім розвитком теоретичної бази аудиту, а саме, з ототожненням термінів «метод», «спосіб», «прийом», «процедура». По-друге, з постановкою різних завдань і підходів при проведенні аудиту, а відповідно з застосуванням різних методів, прийомів, способів.

Питанням методики аудиту присвятили праці вітчизняні і зарубіжні вчені, а саме: Н.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Н.І. Дорош, Л.П. Кулаковська, О.А. Петрик, Г.М. Пупко, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, С.І. Фленов, Е.А. Аренс, Дж. К. Лоббек, Дж. К. Робертсон та інші.

Метою даної статті є уточнення і розмежування понять «метод», «прийом», «спосіб», «процедура». Вдосконалення методики та послідовність проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів.

Отже, потрібно чітко визначитись з

використанням термінології, яка буде застосовуватись при аудиті Звіту про рух грошових коштів та виділити основні етапи його проведення. Удосконалення методики аудиту Звіту про рух грошових коштів допоможе підвищити якість аудиту, в результаті якої будуть виявлені відхилення у показниках і встановлені помилки.

В наукових публікаціях з цього питання приділяється увага визначенню методу аудиту, але в багатьох працях немає розмежування між поняттями «спосіб», «прийом», «метод». Тому вчені по-різному трактують метод аудиту, ототожнюючи його з способом і прийомом. Дотримання практиками і теоретиками єдиної термінології дозволить краще зрозуміти суть методу аудиту, а також визначитись з методикою аудиту при перевірці Звіту про рух грошових коштів.

Отже, внесемо визначеність до етимологічного і лексичного значення терміну «метод» (табл.1).

Таблица 1

Визначення терміну «метод»

Визначення терміну	Джерело
1	2
Метод - спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чого-небудь.	Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская АН.; Российский фонд культуры; – 3-е изд. – М.: АЗЪ, 1996.–928 с.

1	2
Метод – (грец. methodos – шлях дослідження, вчення) спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; підхід до вивчення життя і його відображення. Прийом або система прийомів, що застосовується в певній галузі діяльності (науки, виробництва тощо).	Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів/ За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2007. – 832 с.
Метод - спосіб, порядок, підстави; прийнятий шлях для дій, досягнення будь-чого, у вигляді загальних правил.	Даль В.И. Толковый словарь живого русского языка. Том II, И-О. – М.: Русский язык, 1981. – 779 с.
Метод - спосіб досягнення будь-якої цілі, вирішення конкретної задачі, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного пізнання дійсності. В філософії метод – спосіб побудови і обґрунтування системи філософського знання.	http://slovari.299.ru/word.php?id=15764&sl=oj

З таблиці видно, що поняття методу, способу та прийому у спеціальній довідковій літературі ототожнюються, що поглиблює термінологічну проблему, адже вони мають різне значення і трактування.

Наведемо визначення терміну «метод», «прийом», «спосіб», «процедура» аудиту, які знайшли своє відображення в працях вітчизняних економістів:

Білуха М.Т. вважає, що «метод аудиторського контролю – це сукупність методичних прийомів контролю процесів розширеного відтворення суспільно необхідного продукту і додержання його законодавчого та нормативно-правового регулювання в умовах ринкової економіки. Контрольно-аудиторські процедури – це дії, які конкретизують застосування методичних прийомів контролю процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту, забезпечують виявлення конфліктних ситуацій з метою їх своєчасного усунення» [2, с.110,126].

Бутинець Ф.Ф. розглядає метод аудиту як «систему основних підходів та способів дослідження фактів господарського життя, які відповідають предмету та завданням аудиту як галузі знань. Способи аудиту як сукупність прийомів та засобів, спрямованих на отримання об'єктивних та обґрунтованих

знань про об'єкт, що досліджується. Прийом як якісно однорідну дію аудитора, спрямовану на виявлення ступеня дотримання суб'єктом господарювання певних нормативних актів та положень» [3, с. 207-208].

Валуєв Б.І. визначає метод аудиту як «сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що вивчаються» [1, с.27].

Дорош Н.І. вважає, що методи аудиту поєднують методи документальної ревізії і аналізу господарської діяльності [5, с.51].

Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. стверджують, що «на практиці метод аудиту визначається як сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан аудиторських об'єктів. А в загальному розумінні метод аудиту - це спосіб дослідження дій і подій у системі суб'єкта господарювання з метою підтвердження наданої ним фінансової інформації. Аудиторські процедури – це відповідний порядок і послідовність дій аудитора для одержання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту» [6, с.113, 116].

За визначенням Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерського Д.Є. «метод аудиту являє собою сукупність прийомів і способів, за допомогою яких ведеться дослідження предмета та об'єктів аудиторської діяльності» [8, с.22].

За визначенням Рудницького В.С. «метод аудиту – це сукупність спеціальних прийомів, за допомогою яких оцінюють стан об’єктів, що підлягають вивченню. Метод аудиту доцільно розглядати в цілісності, як економічної прикладної науки. Аудиторські процедури – це система методичних дій аудитора, спрямованих на отримання достатніх і надійних доказів щодо об’єктів аудиту» [9, с. 42,43].

Сопко В.В. та інші економісти вважають, що «метод аудиту є системою методичних прийомів і конкретних методик» [10, с.97].

За визначенням Фленова С.І. «метод аудиту (спосіб) – це сукупність дій, направлених на вивчення та дослідження документів і господарських операцій. Прийом - це окрема контрольно-ревізійна дія» [11с. 24].

Шеремет А.Д., Суйц В.П. розглядають метод аудиту як «сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан досліджуваних об’єктів. Прийом - встановлення реального стану об’єктів, аналіз, оцінка» [12, с. 160].

Отже, під методом переважно розуміють сукупність прийомів, підходів, способів, за допомогою яких оцінюється стан об’єктів, які досліджуються. Деякі автори розглядають саме поняття «аудит» не як форму або вид господарського контролю, а як метод, що не зовсім коректно [10, с.27].

Окреме визначення терміну «спосіб аудиту» не знайшло свого відображення в вищезгаданих працях, окрім праці Бутинця Ф.Ф., який спосіб розкриває як сукупність

приймів. Згідно тлумачення С.І. Ожегова, Н.Ю. Шведової «спосіб – це дія або система дій, що застосовується при виконанні будь-якої роботи, при здійсненні чого-небудь».

Поняття «прийом аудиту» висвітлено в деяких працях і під ним переважно розуміють окрему дію аудитора, а деякі автори ототожнюють поняття «процедура» та «прийом», що не є правильним. Згідно тлумачення С.І. Ожегова, Н.Ю. Шведової «прийом – окрема дія, рух. Спосіб в здійсненні чого-небудь».

Поняття суті «процедури аудиту» в працях вищезгаданих економістів розкривається як система дій аудитора спрямованих на отримання доказів щодо об’єктів аудиту. Згідно тлумачення С.І. Ожегова, Н.Ю. Шведової «процедура – офіціальний порядок дій, виконання, обговорення чого-небудь».

Вищенаведене дозволяє зробити висновок, що в наукових працях немає єдиного, однозначного, чіткого підходу до визначення, розмежування досліджуваних термінів. Автори наукових праць з аудиту по різному групують, характеризують і тлумачать методи, способи, прийоми та процедури, тим самим ускладнюючи сприйняття інформації користувачами навчальних посібників і наукових праць. Кожен автор виокремлює свій набір методів, прийомів, способів та процедур, які в більшій частині поглиблюють проблему теорії аудиту.

Розглянемо виокремлення і розмежування тих чи інших методів, способів, прийомів у різних наукових джерелах (див. табл. 2).

Таблиця 2

Методи, прийоми, способи	Літературне джерело									
	[2, с.100-139]	[4, с.256-262]	[1, с.26-29].	[5, с.51-56]	[6, с.113-116]	[7; 8, с.22-25]	[13, с.61-69]	[9, с.32-42]	[10, с.97-99]	[12, с.160]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Документальна перевірка	п	*		м	п	п/м	*		п	м

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Фактична перевірка		*		М	П		*			М
Огляд			П	М		М				
Аналітична перевірка				М	П	М	П	П	П	
Вивчення						М		П		
Спостереження		М			П	М				
Економічний аналіз	П		П	М		П/С				М
Логічний прийом		П					П		П/С	
Інвентаризація	П			М			П	П	П	М
Контрольні обміри	П	П	П				П	П		
Підрахунок						М		П		
Експеримент	П	М						П		
Статистичні розрахунки	П	М	П			П/М				М
Суцільна перевірка					П					
Вибіркова перевірка					П	М				
Комбінована перевірка					П					
Анкетування		М				П		П		
Тестування			П		П	П		П		М
Економіко-математичні методи	П		П/М			М				
Моделювання	П	М								
Експертиза	П	П				П		П		
Оцінка			П/М			П/М		П		
Опитування		М		М	П	М		П		М
Підтвердження				М	П	М		П		М
Перерахунок			П	М						
Сканування				М	П			П		
Технологічний контроль	П							П		
Хіміко-технологічний контроль	П									
Службове розслідування	П									
Камеральні перевірки	П									
Нормативно-правове регулювання	П	П	П				П			
Документування результатів проміжного контролю	П/С									
Слідчо-юридичне обґрунтування	П/С									
Систематизоване викладення недоліків у акті (висновку) аудиторського контролю	П									
Прийняття рішень за результатами аудиту	П/С									
Контроль за використанням прийнятих рішень	П									
Групування	П		П		П	П		П	П	
Перевірка механічної точності					П					
Спеціальна перевірка					П					
Зустрічна перевірка		П			П		П			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Взаємний контроль		п								
Інспекція						м				
Оцінювання ризику			п			п				
Метод експертних оцінок			п			п/м				
Системний аналіз			п			п/м				
Фізична перевірка						м				
Економічна перевірка		п					п			
Контрольне звіювання							п			
Структуро-функціональний метод		м								
Оцінка документів по даним кореспондуючих рахунків							п			
Зважування			п							
Обернена калькуляція							п			
Порівняння		м	п/м			м	п			
Обстеження							п			
Контрольний запуск сировини і матеріалів на виробництво		п	п				п			
Лабораторні аналізи		п	п				п			
Контрольні перевірки							п			
Контрольне придбання		п								
Контрольне приймання продукції за якістю та кількістю		п								
Дослідження операцій на місці		п								
Отримання письмових пояснень		п								
Узагальнення		м				м		п	п	

Умовні позначення: м - метод, п – прийом, с – спосіб, * - вид контролю.

Наведені в таблиці дані свідчать, що кількість методів, прийомів, способів, які виокремлюють різні вчені, варіює від шести до двадцяти чотирьох. Багато авторів однаково поняття називають по різному. Окрім того, наочно проявляється розбіжність в переліку назв та змісті. Найчастіше згадуються такі інструменти аудиту як: документальна перевірка, аналітична перевірка, фактична перевірка, інвентаризація, опитування, групування, економічний аналіз, контрольні обміри, статистичні розрахунки, тестування, підтвердження. Окремі назви мають поодинокий характер і не повторюються в інших економістів.

Дані дають підстави стверджувати, що потрібно чітко розмежувати та

уточнити поняття: «метод», «прийом», «спосіб» і «процедура» аудиту. Отже, на основі проведеного дослідження, наведемо власне визначення таких категорій, як «метод», «прийом», «процедура».

Метод аудиту – це сукупність спеціальних прийомів, за допомогою яких оцінюють, досліджують стан об'єктів аудиту, що вивчаються з метою надання достовірних доказів для формування об'єктивної оцінки діяльності підприємства.

Прийом аудиту – це елемент методу аудиту, який представляє собою споріднені дії за допомогою яких здійснюють дослідження.

Процедури аудиту – це виконання

дій аудитором, які забезпечують проведення всіх етапів аудиту.

Поняття «спосіб аудиту» не виділено нами в окрему категорію.

Уточнення досліджуваних термінів дасть можливість більш детально обґрунтувати методику аудиту Звіту про рух грошових коштів.

В результаті дослідження спеціальної літератури можна зробити висновок, що немає єдиного, систематизованого підходу до методики аудиту Звіту про рух грошових коштів. Переважна більшість науковців не виокремлюють методику аудиту Звіту про рух грошових коштів, а здебільш акцентують увагу на загальній методиці всієї фінансової звітності. На практиці кожен аудитор самостійно обирає послідовність прийомів і процедур аудиту.

Аудит здійснюють за допомогою загальнонаукових методів і спеціальних прийомів аудиту. При перевірці звіту застосовують такі загальнонаукові методи як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, аналогія, моделювання, класифікація тощо.

Основними прийомами аудиту Звіту про рух грошових коштів є: документальний контроль, розрахунково-аналітичні прийоми, прийоми фактичного контролю.

Вищезгадані прийоми включають: документальну перевірку за формою, суттю та змістом, арифметичну, логічну, експертну, зустрічну перевірку, статистичне дослідження, анкетування, тестування, оцінку документів за даними кореспондуючих рахунків, опитування, оцінка, прийоми економічно-математичних методів, підрахунок, перерахунок, інвентаризацію, спостереження, запит, порівняння, вибірково документальну перевірку, узагальнення та інші.

Джерелами отримання інформації для проведення аудиту грошових коштів є: первинні документи, виправдовуючі документи, касові книги і звіти касира,

журнали реєстрації касових ордерів, денні звіти та фіскальна пам'ять реєстраторів розрахункових операцій (РРО), бланки суворої звітності, платіжні та кредитні документи, банківські виписки по поточних та інших рахунках, інші банківські документи, чекові книжки, корінці використаних чеків, анульовані чеки, дані синтетичного й аналітичного бухгалтерського обліку по всіх операціях із грошовими коштами, розрахунково-платіжні відомості на виплату заробітної плати та інших видатків, авансові звіти, Головна книга, акти перевірок каси контролюючими органами, планова та нормативна інформація по підприємству, фінансова звітність підприємства інша інформація.

На початковій стадії аудиту пропонується проведення інвентаризації грошей в касі. За підсумками інвентаризації необхідно отримати наступні докази: - наявності та права власності на грошові кошти, грошові документи, еквіваленти грошових коштів; - умови збереження грошових коштів у касі і напрями їх використання; - наявність договорів про повну матеріальну відповідальність; - терміни проведення інвентаризацій та правильність оформлення їх результатів; - відповідність дотримання чинного законодавства при використанні РРО та дотримання касової дисципліни; - наявність та правильність заповнення журналів реєстрації прибуткових та видаткових касових документів та інші.

Наступним етапом аудиторської перевірки є безпосереднє вивчення операцій з грошовими коштами. Цей етап передбачає перевірку первинних документів для підтвердження інформації, що міститься в Звіті про рух грошових коштів. Перевірка складається з наступних операцій:

– перевірка відповідності показників синтетичного та аналітичного обліку грошових коштів;

– перевірка наявності та правильності складання первинних

документів по операціях з грошовими коштами, заповнення всіх реквізитів, та наявність на кожну операцію підтверджуючих документів;

– відповідність і узгодженість даних синтетичного і аналітичного обліку грошових коштів з даними Головної книги, оборотної відомості, фінансової звітності;

– ознайомлення з договором на банківське обслуговування та з'ясування того, скільки рахунків і в яких банках має підприємство;

– оцінка правильності проведення операцій з іноземною валютою;

– перевірка правильності складання бухгалтерських кореспонденцій по операціях з грошовими коштами;

– співставлення інформації, яка отримана від банків, постачальників, покупців, інших установ по операціях з грошовими коштами та порівняння її з даними обліку підприємства, що перевіряється.

До переваг інформації, яка міститься в первинних документах можна віднести повноту і деталізацію, але цей етап перевірки потребує достатніх витрат часу аудитора.

Перевірку звіту слід проводити у такій послідовності:

- *формальна перевірка* (полягає в перевірці заповнення реквізитів звітності, відповідності підписів посадових осіб, визначення виду діяльності підприємства, наявності усіх передбачених показників, наявності необумовлених виправлень, своєчасності подання фінансової звітності відповідним державним органам, виконанні зауважень (якщо мали місце) фінансових органів, щодо складання звітності);

- *аналітична перевірка* (полягає в виявленні проблемних місць і суттєвих відхилень в звітності за допомогою тестів, що дозволяє встановити факти помилок і порушень);

- *перевірка по суті* (полягає в проведенні арифметичної перевірки показників Звіту про рух грошових коштів, їх узгодженості та взаємоув'язки з

фінансовою звітністю, обліковими реєстрами, зведеними документами).

Наступним етапом є перевірка фінансових показників (аналіз показників, вивчення їх у динаміці, порівняння з середніми показниками по галузі). Це можуть бути наступні показники: - коефіцієнт ліквідності грошових потоків, який характеризує здатність підприємства покривати необхідні витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком у звітному періоді; - коефіцієнт якості чистого грошового потоку, який визначає якість чистого грошового потоку за рахунок збільшення питомої ваги чистого прибутку, що отриманий від реалізації продукції і зниження її собівартості; - коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, який визначає достатність акумульованого підприємством чистого грошового потоку з позицій його потреб; - коефіцієнт ефективності грошового потоку в досліджуваному періоді, який визначає результативність управлінських рішень щодо грошових потоків, їх вплив на стан фінансової рівноваги [14,с.130].

Поетапна перевірка правильності заповнення статей Звіту про рух грошових коштів в розрізі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності повинна забезпечити аудитора доказами за наступними основними аспектами: - правильність віднесення руху грошових коштів до відповідного виду діяльності в залежності від характеру господарської діяльності підприємства; - правильність віднесення та розподілення грошових коштів між відповідними видами діяльності тих операцій, що включають суми коштів від декількох видів діяльності підприємства; - виявлення негрошових операцій, які не повинні включатись в Звіт про рух коштів; - перевірка внутрішніх змін в складі коштів і їх еквівалентів, які не повинні відображатись в звіті; - перевірка надходження і витрат коштів внаслідок надзвичайних подій, які відображаються окремими статтями в складі операційної, інвестиційної або фінансової діяльності; -

перевірка розкриття необхідної інформації про рух грошових коштів у Примітках до фінансової звітності.

Впродовж усієї перевірки аудитор повинен здійснювати контроль за дотриманням чинного законодавства та П(с) БО.

Підводячи підсумок, відмітимо, що чітко розмежування поняття метод,

прийом, процедура аудиту внесе гармонійність в сторону методології і методики аудиту. Наведена методика аудиту Звіту про рух грошових коштів надасть можливість зібрати достовірні докази для об'єктивного підтвердження фінансової звітності.

Список літератури

1. Аудит: Практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик и др.; Под ред. Кузьминского . – К.: «Учетинформ», 1996. – 283 с.
2. Білуха М.Т. Курс аудиту: Підручник. – К.: Вища шк., 1998. – 874 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Аудит. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 687 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2005.-512 с.
5. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001.- 402с.
6. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В., Організація і методика аудиту: Навч. Посіб. – 3-є вид. – К.: Каравела, 2006. - 560 с.
7. Петрик О. Проблеми уточнення та розвитку методів, способів і прийомів аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 11. – С. 60-63.
8. Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерський Д.Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: Навч.посіб./ За заг .ред. О.А. Петрик. – К.: КНТЕУ, 2008. – 472с.
9. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. – Тернопіль: «Економічна думка», 1998. – 192 с.
10. Сопко В.В., Шило В.П., Верхоглядова Н.І., Ільїна С.Б., Брадул О.М. Організація і методика проведення аудиту: Навчально-практичний посібник. – 2-є вид., перероб. та доповн. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 576 с.
11. Фленов С.И. Организация и методика ревизий финансово-хозяйственной деятельности объединений (предприятий). – М.: Финансы и статистика, 1987. – 334 с.
12. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит: Учебник.–2-е изд., доп. и перераб.–М.:ИНФРА-М, 2001.
13. Пупко Г.М. Аудит и ревизия: Учебник. – Мн.: Книжный дом; Мисанта, 2005. – 512 с.
14. Ясишена В.В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств // Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 16. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 123 - 131.